

MGA BINTANA NG LIWANAG SA HILAGA

Kristoffer Brugada

Synopsis

Writing as an award-winning documentary producer and writer for television, Kristoffer Brugada considers *Rays of the Invisible Light* as a needed opportunity to hear what young Moro writers from the South feel about their own culture. In particular, Brugada lauds their attempt to give an unflinching look at local practices that outsiders may regard as politically incorrect, like the keeping of household slaves or *suguon*. Brugada also admires the authors' complex treatment of issues in cases where Moros themselves reject tradition, like pork intake which is considered *Haram* or unclean. Although Brugada feels that the contributions are uneven in style and complexity, he nonetheless welcomes the rare opportunity to hear from a sector that is often marginalized in Philippine society.

About the Author

Si Kristoffer "Tops" Brugada ay isang freelance documentary producer, direktor, video editor, at screenwriter. Kasalukuyan siyang special lecturer sa Far Eastern University at St. Scholastica's College. Dati siyang Senior Program Manager ng Public Affairs Department ng GMA Network Inc. at TV-5. Bilang producer at writer, ginawaran si Brugada ng mga parangal mula sa mga lokal at internasyonal na award-giving bodies gaya ng George Foster Peabody Award, New York Festivals, Carlos Palanca Memorial Award for Literature, at iba pa. Sa kasalukuyan, tinatapos niya ang kanyang M.A. sa Filipino-Malikhaing Pagsulat sa Unibersidad ng Pilipinas at paminsan-minsa'y nagboboluntaryo sa mga organisasyon gaya ng Klasrum ng Pag-asa, One with Sulu Project, at Teach Peace Build Peace Movement, mga grupong tumutulong sa edukasyon at kapayapaan sa Mindanao.

Isang sandaling pagsilip sa mundo at buhay ng mga Bangsamoro ang librong *Rays of the Invisible Light*, isang kalipunan ng mga akda (tula, sanaysay, maikling kuwento, ilang bahagi ng isang script sa pelikula) na isinulat ng mga batang manunulat mula sa Mindanao. Nagsilbi itong isang bintana para sa mga mambabasang hindi pamilyar, o kaya’y walang kahit anong nalalaman tungkol sa kultura ng mga kapatid nating Moro.

Bilang isang dating producer at writer ng mga dokumentaryo at mga programang news magazine sa telebisyon, naging malaking bahagi ng aking trabaho ang mag-cover ng mga kuwento sa Mindanao. Nakagawa na ako noon ng dokumentaryo tungkol sa pagiging isang “duaya” at aming naipakita ang kumplikadong sistema ng pagkakaroon ng apat na asawa ng isang Muslim. Nagbalik lahat sa aking alaala ang mga ipinahayag na saloobin ng mga nakapanayam naming subjek noon nang mabasa ko ang “The Road to Sulgah” ni Reinna Bermudez, ngunit sa pagkakataong ito, mas lalo kong naintindihan at naramdaman ang kumplikasyon ng sitwasyong ito dahil mula mismo sa loob ng sistema ang nagkuwento—ang mga babaeng dumanas, dumadanas, at dadanas sa pagpapakasal nang may kahati kang iba. Mapangahas ang sanaysay ni Bermudez dahil tapat niyang inihayag ang kanyang saloobin (o opinyon) sa paksang para sa mga hindi Muslim ay isang kakatwang paniniwala.

Sumusunod din sa katapangan ng akda ni Bermudez ang mga isinulat nina Loren Hallilah Lao at Janesa Mariam Ladjiman dahil tumalakay ang mga ito sa sensitibong isyung pangkababaihan sa kultura ng mga Moro. Ang paglalahad ng buhay at pinagdaraanang kalbaryo ng isang sugo-on, o alipin, ang siyang naging paksa ni Lao sa kanyang “The Son of Sugo-on,” at kahit na bahagyang naging melodramatiko ang pagkakasulat ng kuwento, tingin ko’y naging matagumpay pa rin ito upang maipakita ang hirap at pasakit ng pagiging isang sugo-on sa Mindanao, na isang aspekto ng kulturang Moro na hindi alam ng karamihan. Isang tapat na paglalahad din ng damdamin ang isinulat ni Ladjiman sa kanyang sanaysay na “Haram.” Dito, masinsin niyang ipinaliwanag ang kanyang paninindigan sa pagkain ng baboy, na itinuturing na *Haram* o malaking kasalanan sa relihiyong Islam dahil direkta itong sumusuway sa sinasabi ng Qur’an. Matapang na ipinaliwanag ni Ladjiman sa kanyang sanaysay ang kanyang mga saloobin sa pagkain ng baboy bilang isang Muslim, at balanse niyang ibinangga ang mga punto ng relihiyong Islam sa usapin ng pagkain ng *Haram* sa pisikal na pagnanais sa mga ito, isang bagay na madalas ay hindi napag-uusapan nang balanse pagdating sa diskusyon tungkol sa mga kautusan ng relihiyon—mapa-Islam man o Kristiyanismo.

Ngunit bilang mambabasang may danas sa kulturang Moro, tingin ko’y hindi lahat ng akda sa libro ay nagbigay ng kumpletong pagbubukas ng mata sa mga tradisyon at paniniwala ng kulturang ito. Nagustuhan ko ang mga nakatalang

eksena sa halaw na bahagi ng iskrip ng “Moro2Morow” ni Gutierrez Mangansakan II, na siya ring nagsilbing editor ng libro, at nagdulot ito ng pagnanasa sa aking mabasa nang buo ang kuwento dahil naging patikim lamang ito. Alam kong may maaasahan pa akong diskurso kung sakaling mabasa ko ang buong iskrip, at lalo itong magpapayabong sa aking pag-intindi sa kulturang madalas naisasantabi sa ating lipunan.

Ngunit ang pagnanasang ito’y hindi na naranasan sa iba pang akda, siguro dahil sa kakulangan ng diskurso sa kuwento o masyadong naging melodramatiko ang istilo ng pagsasalaysay ng awtor. Ang pagsilip ay nanatiling pagsilip, at tingin ko’y hindi lubusang naipaintindi sa akin bilang isang mambabasa ang kanilang mga gustong ipunto sa mga isinulat na istorya.

Sa kabila nito, nakapagbukas para sa akin ng isang panibagong bintana ng kaalaman ang librong *Rays of the Invisible Light* dahil naisalaysay sa akin ang mga kuwentong Moro na nagmula mismo sa kanilang punto de bista at hindi galing sa perspektiba ng tagalabas, na isang mahalagang aspekto ng proseso ng pagpapaintindi ng kanilang mga paniniwala’t tradisyon, lalo na ngayon kung kailan nagkakaroon ng ekstremismo sa paninindigan sa usapin ng relihiyon. Para sa akin, maaaring magsilbing bintana ang librong ito upang magkaroon tayo ng mas malalim na pagkakaintindihan sa isa’t isa, kahit ano pa man ang ating relihiyon o kulturang pinag-uugatan, dahil binigyan ng espasyo ng librong ito ang panig na madalas ay nababalewala, isinasantabi, at kinakalimutan hindi lang ng ating gobyerno, kundi ng ating lipunan.